न हर्त्तव्यं विप्रधनं क्षन्तव्यं तेषु नित्यशः । बालाश्च नावमन्तव्या दरिद्राः कृपणाअपि ।
एवमेव च मां नित्यं ब्राह्मणाः सन्दिशन्ति वै । प्रतिश्रुत्य भवेद्देयं नाशा कार्य्या द्विजोत्तमे ।
ब्राह्मणोह्याशया पूर्व्वं कृतया पृथिवीपते । सुसमिद्धो यथा दीप्तः पावकस्तद्विधः स्मृतः ।
यं निरीक्ष्येत सक्रुद्ध आशया पूर्व्वजातया । प्रदहेच्च हितं राजन् कक्षमक्षय्यभुग्यथा । ४२५
स एव हि यदा तुष्टो वचसा प्रतिनन्दति । भवत्यगदशङ्काशो विषये तस्य भारत
पुत्त्रान् पौत्त्रान् पशूंश्चैव बान्धवान् सचिवांस्तथा । पुरञ्जनपदञ्चैव शान्तिरिष्टेन पोषयेत् ।
एतद्धि परमन्तेजो ब्राह्मणस्येह दृश्यते । सहस्रकिरणस्येह सवितुर्द्धरणीतले ।
तस्माद्दातव्यमेवेह प्रतिश्रुत्य युधिष्ठिर । यदीच्छेच्छोभनां जातिं प्राप्तुं भरतसत्तम ।
ब्राह्मणस्य हि दत्तेन ध्रुवं स्वर्गो ह्यनुत्तमः । शक्यः प्राप्तुं विशेषेण दानं हि महती क्रिया । ४३०
इतो दत्तेन जीवन्ति देवताः पितरस्तथा । तस्माद्दानानि देयानि ब्राह्मणेभ्यो विजानता ।
महद्धि भरतश्रेष्ठ ब्राह्मणस्तीर्थमुच्यते । वेलायां न तु कस्याञ्चिद्गच्छेद्विप्रो ह्यपूजितः ।
इति श्रीमहाभारते अनुशासनपर्व्वणि आनुशासनिके पर्व्वणि शृगालवानरसंवादे नवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥
॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ मित्रसौहार्द्दयोगेन उपदेशं करोति यः । जात्याधमस्य राजर्षे दोषस्तस्य भवेन्न वा ।
एतदिच्छामि तत्त्वेन व्याख्यातं वै पितामह । सूक्ष्मा गतिर्हि धर्म्मस्य यत्र मुह्यन्ति मानवाः ।
॥ भीष्म उवाच ॥ अत्र ते वर्तयिष्यामि शृणु राजन् यथाक्रमं । ऋषीणां वदतां पूर्व्वं श्रुतमासीद्यथा पुरा । ४३५
उपदेशो न कर्त्तव्यो जातिहीनस्य वै क्वचित् । उपदेशे महान् दोष उपाध्यायस्य भाष्यते ।
निदर्शनमिदं राजन् शृणु मे भरतर्षभ । दुरुक्तवचनो राजन्यथा पूर्व्वं युधिष्ठिर ।
ब्राह्माश्रमपदे वृत्तं पार्श्वे हिमवतः शुभे । तत्राश्रमपदं पुण्यं नानावृक्षगणायुतं ।
नानागुल्मलताकीर्णं मृगद्विजनिषेवितं । सिद्धचारणसंयुक्तं रम्यं पुष्पितकाननं ।
व्रतिभिर्बहुभिः कीर्णं तापसैरुपसेवितं । ब्राह्मणैश्च महाभागैः सूर्य्यज्वलनसन्निभैः । ४४०
नियमव्रतसम्पन्नैः समाकीर्णं तपस्विभिः । दीक्षितैर्भरतश्रेष्ठ यताहारैः कृतात्मभिः ।
तपोऽध्ययनघोषैश्च नादितं भरतर्षभ । बालखिल्यैश्च बहुभिर्य्यतिभिश्च निषेवितं ।
तत्र कश्चित्समुत्साहं कृत्वा शूद्रो दयान्वितः । आगतो ह्याश्रमपदं पूजितश्च तपस्विभिः ।
तांस्तु दृष्ट्वा मुनिगणान् देवकल्पान् महौजसः । विविधाः वहतो दीक्षाः सम्प्रहृष्यत भारत ।
अथास्य बुद्धिरभवत्तपस्ये भरतर्षभ । ततोऽब्रवीत् कुलपतिं पादौ संगृह्य भारत । ४४५
भवत्प्रसादादिच्छामि धर्म्मं वक्तुं द्विजर्षभ । तन्मां त्वं भगवन् वक्तुं प्रव्राजयितुमर्हसि ।
वर्णावरोहं भगवञ्छूद्रो जात्यास्मि सत्तम । शुश्रूषां कर्तुमिच्छामि प्रपन्नाय प्रसीद मे ।
॥ कुलपतिरुवाच ॥ न शक्यमिह शूद्रेण लिङ्गमाश्रित्य वर्त्तितुं । आस्यतां यदि ते बुद्धिः शुश्रूषानिरतो वस ।
शुश्रूषया परान् लोकानवाप्स्यसि न संशयः ।
॥ भीष्म उवाच ॥ एवमुक्तस्तु मुनिना स शूद्रोऽचिन्तयन्नृप । कथमत्र मया कार्य्यं श्रद्धा धर्म्मे परा च मे । ४५०